

In vogelvlucht

Sicilië — een stapsteen in de Middellandse Zee, een eiland vol geschiedenis en verhalen met een uitbundige natuur, die altijd een woordje mee wil spreken. Je zult je ogen niet geloven!

Van hot naar her

Ken jij het land waar...? — citroenen en sinaasappels zijn er genoeg op Sicilië en een kristalblauwe zee, actieve vulkanen, glinsterende zoutvlakten en eindeloos veel cultuur.

Tafelgenoegens

Vroeg of laat kom je in gesprek met Sicilianen altijd op eten uit. Wat is de beste manier om *pasta 'ncasciata*, het favoriete gerecht van commissario Montalbano, te bereiden? Waar hebben ze de beste *arancini*? Wees nieuwsgierig, proef zelf, het liefst bij een van de kramen op de markten in Palermo en Catania.

ZIN OM AAN DE SLAG TE GAAN

De overheid werkt niet, de bureaucratie blokkeert, de werkloosheid blijft hangen op recordhoogte. De burgermaatschappij van Sicilië reageert creatief. In Catania hebben de bewoners van het vervallen San Berillo District het herstel zelf ter hand genomen en in het door emigratie uitgedunde Favara hebben jonge Sicilianen een kunstenaarscommune opgericht. In de coronaperiode kwamen veel Sicilianen weer terug en lanceerden met 'South Working' (zie blz. 272) een nieuwe beweging.

Levendig samenleven

Sicilië is nog altijd een smeltkroes van culturen. Al in de 'donkere' middeleeuwen ontmoetten westerse en oosterse culturen elkaar hier, maar ook katholieken en orthodoxe christenen, islamieten en joden. Ze gingen op gelijke voet met elkaar om en vormden een bijzondere artistieke symbiose. Multiculti is hier onderdeel van het dagelijks leven.

'De Etna is als een vriend, die ons ons hele leven vergezelt. Zelfs al doet hij ons altijd weer verdriet, toch houden we van hem,' aldus Alfio Paparo, die pistaches verbouwt op de Etna. 'Als we 's morgens wakker worden, kijken we als eerste naar de Etna. En als 's winters de maan de besneeuwde kegel verlicht, genieten we van het schouwspel!'

Dompel jezelf onder in de oudheid

In bijna geen enkele andere regio in Italië ervaar je de oudheid op zo veel manieren: goed georganiseerde en gepresenteerde archeologische opgravingen zoals Agrigento of de Romeinse Villa del Casale wisselen af met Selinunte of Segesta: ongerepte, alleen door maquis en zee omringde tempellandschappen. Ooit stuitten de archeologen op parels op eenzame hoogten zoals in Morgantina of op eilandjes als Mozia. Wie in de oudheid op bezoek kwam vanuit het thuisland, kon zich alleen maar verwonderen. In het Westen had men iets bereikt en wilde dat ook laten zien. Wat zo fraai is, is de integratie in het landschap, bijvoorbeeld in het Teatro Greco in Taormina, waar je vanaf je zitplaats altijd de rokende Etna kunt zien.

1152 km

Zo lang is de kust van Sicilië. Wat mag het zijn? Een zacht glooiend zandstrand, een zwart lavastrand of een afgelegen baai? Wat het ook is, je komt altijd uit bij een zee in vele tinten van groen tot Caribisch blauw. Vooral fraai is het kleurspel in de baai van Mondello bij Palermo of in het lagunelandschap van Marinello.

'Ik stel me Sicilië graag voor als een plek waar je allerlei tegenstellingen kunt vinden.'

Giuseppe Tornatore, regisseur van de film 'Cinema Paradiso'

Droombaden

Zelfs buiten de prachtige stranden en de steden vol cultuur is het eiland goed voor vele ontdekkingen. Zo zijn er de bergdorpen van de Madonie en de wonderige vissersdorpjes in het zuidoosten. Weer een ander Sicilië leer je kennen als je aan het eind van de middag over de glinsterende zoutvlakten van Trapani en Marsala dwaalt, de riviervallei van de Tusa verkent met de beelden van hedendaagse kunstenaars of door het heuvelachtige maar boomloze landschap in het binnenland rijdt. Je kunt door dichte eikenbossen met hulst zo hoog als bomen dolen of door canyon-achtige kloven, maar ook wandelen over de bochtige kustwegen met exotische dwergpalmen.

Palermo en Monreale

Palermo is Sicilië in het klein — vol geschiedenis en verhalen, kleurrijk, luid, sensueel, onvermoeibaar, betrokken, verrassend. Het glinsterende Monreale schittert hoog boven de stad met rondom de helderblauwe zee.

blz. 16

Palermo ★

Palermo weet te boeien met een kleurrijke mix van pracht en verval en een bruisend heden. Helderrode koepels en barokke palazzi wisselen af met afbrokkelende gevels, kleurrijke markten en het blauw van de zee.

blz. 53

Monreale ★

De meer dan 800 jaar oude mozaïekreeks in de kathedraal van Monreale is een van de meest complete beeldbijbels van de middeleeuwen. Waar je ook kijkt, zijn de binnenmuren van de kathedraal bedekt met mozaïeken op een gouden ondergrond.

Heb je ooit citroen met marsepein-smaak geproefd?

Erin duiken

blz. 36

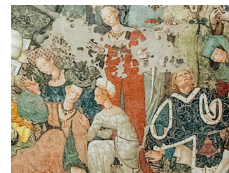
De oratoria van Palermo

Met een vrijwel onuitputtelijke fantasie en veel humor versierde stuc kunstenaar Giacomo Serpotta de gebedshuizen van Palermo tot ware pronkstukjes.

blz. 32

Archeologisch Museum

De prachtig bewaarde metopen van de belangrijkste Siciliaanse tempels in het Archeologisch Museum van Palermo vertellen deels vrolijke, deels tragische verhalen uit de Griekse godenwereld.

blz. 42

Galleria Regionale della Sicilia

De belangrijkste kunstcollectie van Sicilië in het Palazzo Abatellis inspireerde ook de Duitse filmmaker Wim Wenders, die het fresco *Triomf van de Dood* een centrale plek gaf in zijn film *Palermo Shooting*.

blz. 22

Piazza Bellini

De roodgekalkte koepels van de kerken La Martorana en San Cataldo in Palermo hebben een oosterse flair.

blz. 46

Op de Monte Pellegrino

Een oud pelgrimspad leidt naar de nabijgelegen berg van Palermo - voor Goethe het mooiste voorgebergte ter wereld - en naar het Santuario di Santa Rosalia.

blz. 50

De markten van Palermo

Of het nu in Capo, Vucciria of Ballarò is - de markten in de oude binnenstad zijn een lust voor ogen, smaakpapillen en oren. Hier vind je niet alleen vers fruit, kaas, vlees en vis, maar geïmproviseerde eetkraampjes verleiden je ook om alles meteen te proeven.

Het Teatro dei Pupi is een must voor seriejunkies. Als de held Rinaldo zijn Angelica redt, begrijp je het prima zonder woorden.

Siciliaans spreekwoord: 'Cu' va a Palermu e nun va a Murriali, si nni parti sceccu e torna maiali.' (Wie wel Palermo maar niet Monreale bezoekt, komt als ezel en keert terug als varken.)

beleven

Waar het hart van Sicilië klopt

D

De metropool van Sicilië is een stad van sterke contrasten: kerken met schitterende mozaïeken en speelse barokke paleizen staan pal naast afbrokkelende gevels, kleurrijke marktkraampjes en straten met meerdere rijstroken. Aan de rand van de stad lonken de Monte Pellegrino met grandioze vergezichten en de badplaats Mondello met zandstranden. Een grote trekpleister voor bezoekers van Monreale is de kathedraal met een van de meest complete beeldbijbels van de middeleeuwen.

Palermo

De hoofdstad van Sicilië is met zo'n 636.800 inwoners de op vier na grootste stad van Italië en de grootste stad op het eiland. Tegelijk is Palermo het politieke, economische en culturele centrum. Het regionale parlement en een aartsbisschop hebben hun zetel in Palermo, evenals een van de vier universiteiten van het eiland. De economie van de levendige havenstad is vooral gebaseerd op handel en industrie. Palermo nodigt de bezoeker uit voor

TER ORIËNTATIE

O

Toeristeninfo: Via Principe di Belmonte 92, tel. 091 58 51 72, cittametropolitana.pa.it/turismo, ma.-do. 8.30-13.30 uur. Zie voor meer toeristeninformatiepunten blz. 52.

Vliegtuig: zie blz. 223.

Trein: het centraal station op de Piazza Giulio Cesare ligt ten zuiden van de oude binnenstad. Er zijn veel directe verbindingen met Rome en Napels, maar ook met alle grote steden op het eiland. Info: tel. 89 20 21, trenitalia.com.

Bus: de meeste streekbussen vertrekken vanaf het station aan de Via Tommaso Fazello. Meestal rijdt het bedrijf SAIS (saisautolinee.it) naar Catania, Segesta Trapani, La Russo Castellamare, en AST (astsicilia.it) naar de andere bestemmingen. Mogelijkheid om bagage te bewaren op perron 4.

Taxi: spreek voor langere ritten vooral vooraf de prijs af. Van of naar de luchthaven plm. €40. Taxi Trinacria, tel. 091 22 54 55, 6878.it of Autoradio Taxi, tel. 091 51 33 11. Bustaxi ca. €8 p.p.

Veerboot: alle verbindingen vanaf Stazione Marittima (op loopafstand van de oude binnenstad). Zie blz. 224 voor info.

een reis door de tijd naar de bewogen geschiedenis van Sicilië. De hoofdstad kent een hectisch stadsleven en daarnaast een bruisend nachtleven met theaters, hotspots en een enorm scala aan goede cafés.

Reizen door de tijd

Feniciërs stichtten in de 8e eeuw v.Chr. op een heuvel een eerste ommuurde nederzetting, die zich in de daaropvolgende eeuwen ontwikkelde tot hun belangrijkste handelsbasis op Sicilië. De stad dankt zijn naam echter aan de Grieken, die hem Panormus (volledige haven) noemden vanwege de brede havenbaai, die zich tot ver buiten de Via Roma uitstrekte, bijna tot aan de Quattro Canti. De nederzetting beleefde zijn eerste hoogtijdagen onder de Arabieren, die van Sicilië een onafhankelijk emiraat maakten. In zijn beschrijving van Palermo verwonderde de Fatimidi-

sche globetrotter Ibn Hawqal zich over de 300 moskeëën en talloze bazaars, de waterrijke tuinen en de schitterende lustsloten van de stad. Efficiënte irrigatiesystemen en de introductie van gewassen als citroen- en sinaasappelbomen veranderden de brede baai in een bloeiende tuin, die deze later de naam Conca d'Oro (gouden schelp) opleverde. Meer dan 300.000 mensen uit allerlei culturen bevolkten het gebied rond het Arabische paleis van Al-Qasr, dat later het paleis van de Noormannen werd. De versterkte wijk van *al-halisah*, La Kalsa, ontwikkelde zich in de richting van de zee als de residentie van de emir.

Na hun verovering zetten de Noormannen het beleid van religieuze tolerantie van de Arabieren voort. Arabische en Byzantijnse bouwmeesters, ambachtslieden en kunstenaars bleven in de stad en creëerden samen met de Lombardische en Normandische meesters de unieke combinatie van stijlen van de Arabieren en de Noormannen. Een stijl die triomfen viert

Het stadsleven op de Quattro Canti - tegenwoordig voetgangersgebied: in de loop van de dag schijnt de zon altijd op een van de vier hoeken, daarom wordt het plein ook wel Teatro del Sole genoemd

De Leonardo van Sicilië

Meester van de psychologische penseelvoering — Antonello da Messina wordt in Italië beschouwd als een belangrijke verbreider van het schilderen met olieverf, maar vooral zijn portretten zijn bijzonder fascinerend. Bijna niemand blijft onaangedaan bij het zien van zijn ondoorgroendelijke portretten.

Antonello was al tijdens zijn leven een veelgevraagd schilder. Hij werd rond 1430 in Messina geboren als zoon van een steenhouwer. De economisch bloeiende havenstad was in die tijd een doorvoerpunt voor goederen die vanuit de Oriënt naar Vlaanderen werden verscheept. Artistiek was de stad echter sterk beïnvloed door de Catalaanse laatgotiek, ver weg van de innovatieve kunst van de Toscanen, die de Renaissance in de schilderkunst inluidden met de introductie van centraal en lineair perspectief. Maar ook ver weg van de Vlamingen, die door het gebruik van de olietechniek in plaats van de tot dan toe gebruikelijke temperatechniek een grotere diepte en helderheid in kleuren bereikten.

De broer van de 'Mona Lisa'

Antonello ging naar het hof van de koningen van Anjou in Napels, waar hij zijn leertijd doorbracht in de *bottega* van Colantonio, die de Vlaamse originelen zo goed kon kopiëren dat ze bijna niet van echt te onderscheiden waren. Van hem leerde hij de moderne techniek van het schilderen met olieverf

en de liefde van de Hollanders voor stillevens en naturalistische details. Terug op Sicilië schilderde hij aanvankelijk kerkvaandels en altaarstukken voor broederschappen.

Een van de eerste portretten van Antonello ontstond rond 1470. Het *Portret van een onbekende* (Cefalù, Museo Mandralisca, zie blz. 64; 1465-1470) boeit de toeschouwer met zijn vaste, bijna geamuseerde blik en de ondoorgroendelijke glimlach. Er is weinig dat suggereert wie deze man, door sommigen geïdentificeerd als een zeeman, door anderen als een aristocraat, zou kunnen zijn.

Voor al de felle kleuren en het gebruik van licht waren indrukwekkend.

'Portret van een onbekende' van Antonello da Messina

craat, zou kunnen zijn. Antonello da Messina maakte vaak portretten van zijn modellen tegen een effen, donkere achtergrond. Hij gebruikte het portret niet om de sociale status te laten zien, maar het ging hem om de expressie. Dit schilderij heeft lange tijd in een apotheek gehangen, waar het als kastdeur werd gebruikt. Er wordt gezegd dat de beschadigingen op het schilderij zijn veroorzaakt door de dochter van de apotheker, die steeds de deur tegen de muur sloeg omdat ze de ironische blik van de man niet kon verdragen.

Rond die tijd was de bekendheid van Antonello niet langer beperkt tot Sicilië. Tijdens herhaalde verblijven in Venetië (1470-1474) beïnvloedde hij de Venetiaanse schilders van Bellini tot Titiaan en het Venetiaans altaarstuk met zijn nieuwe olietechniek. Vooral de felle kleuren, de krachtige aanzet van kleding en kapsels en het gebruik van licht, dat het gezicht niet egaal verlichtte, maar accenten zette met schaduwpartijen, waren indrukwekkend.

De mens staat in het middelpunt

Twee afbeeldingen, gevonden op Sicilië en met de Verkondiging als onderwerp, illustreren Antonello's artistieke ontwikkeling. *De Verkondiging* uit 1474 in de Galleria Regionale in Syracuse (zie blz. 137) toont een klassieke compositie: Maria wordt afgebeeld met een traditionele aureool in een kamer voor een lessenaar. Op de achtergrond laten de open ramen het landschap zien. Met gekruiste armen aanvaardt ze nederig de boodschap van de engel die binnen-zweeft, terwijl voor haar de blauwe duif van de Heilige Geest fladdert. Het is een van de belangrijkste taferelen in de heilshistorie en de schilders konden hierin hun vaardigheid in de gedetailleerde weergave tonen.

Het onderwerp wordt twee jaar later op een heel andere manier getoond in de *Annunziata* (in het Palazzo Abatellis in Palermo, zie blz. 42), een icoon van de kunstgeschiedenis. Op het eerste gezicht is de afgebeelde vrouw niet herkenbaar als Maria. Gehuld in een helderblauwe mantel die in een paar plooiën valt, zonder aureool en zonder duif, zit ze heel kalm voor een opengeslagen boek. De engel van de aankondiging is niet zichtbaar op het schilderij. De gebeurtenissen worden uitsluitend weerspiegeld in Maria's gebaren en mimiek. Door de afwezigheid van de engel maakt ze de kijker tot enige getuige en meer nog: de kijker wordt door het constante oogcontact in een stil gesprek getrokken. Het is misschien juist in dit schilderij dat de 'Siciliaanse ziel' van de schilder onthuld wordt - de kunst van het 'spreken' met gebaren en gelaatsuitdrukkingen. Een kunsthistoricus schreef terecht: 'Antonello kon niet alleen de blik uitdrukken, maar ook het zien van de mens zelf'. ■